

ÇÖZÜMLEYİCİ FELSEFE

II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından İngiltere ile Amerika'da iyiden iyiye yaygınlaşan (1945-1960), felsefenin ana uğraş alanının ya da biricik konusunun dil ve dildeki kavramları çözümlenmesi gerektiğini, felsefe sorunlarının da ancak dilsel çözümlenme yoluyla, daha genel anlamda kavramsal çözümlenme yoluyla çözülebileceğini savunan, özellikle Anglosakson düşünce evreninde çokça benimsenmiş felsefe anlayışı. Felsefe sorunlarına yaklaşım biçimi ve onlara önerdiği çözümler bakımından kıta felsefesi diye bilinen gelenekten tümüyle farklı olan çözümleyici felsefenin kullandığı yöntemler kısmen bilimsel yöntemleri andırır. Matematiğe, mantığa ve bilimlere gereğinde başvuran çözümleyici felsefenin en temel amacı herhangi bir dilsel anlam bulanıklığından arınmış şekilde felsefe yapmak ve felsefede varolan anlam bulanıklıklarını ortadan kaldırmaktır. Çözümleyici felsefede ne söylenecekse açık seçik söylenmelidir. Ancak felsefenin yozlaşması olarak yorumlanabilecek denli basit akıl yürütmelerle de ilerlemeye çalışabilen çözümleyici felsefenin, yine felsefenin yozlaşması olarak yorumlanabilecek denli bulanık ifadeler ve eğretilmeler kullanan kıta felsefesinden keskin şekilde ayrılması, felsefi temeli varsa bile daha çok hem kıta felsefesi için hem de çözümleyici felsefe için özgül bazı kaygı ve gerekçelere dayanır.

İki felsefeci arasındaki şu konuşma dikkate değerdir:

G: *Çözümleyemediğimiz bir şey dile getirilmeye değer.*

S: *Çözümleyebildiğimiz bir şey dile getirmeye değer.*

Çözümlemeyi bir kavramın ya da önermenin, veya karmaşık yapıda herhangi bir dilsel ifadenin parçalara ayrılıp, anlamının daha açık ve daha seçik hale getirilmesi olarak ele alalım. Çözümünecek olan yapı **A** olsun. Çözümlemenin yeterli olması için, **A**'nın çözümlenmiş hali olan

“ A_1, A_2, \dots, A_n ” açılımının A 'ya mantıkça denk olması gerekir. Eğer $A A_1, A_2, \dots, A_n$ 'ye mantıkça denk ise; yani $A \equiv A_1, A_2, \dots, A_n$ ise, bu $A \equiv A$ ile mantıkça denktir. Sorun $A \equiv A$ 'nın hiçbir bilgi vermemesidir. Buradan çıkan sonuç, bir çözümlemenin eninde sonunda yetersiz olacağı ya da hiçbir bilgi vermeyeceğidir. Çözümleme açmazı olarak bilinen bu çözümlemeye göre S haklı gözüküyor. Ama diğer yandan A kendi başına G 'nin isteyeceği anlamda bir çözümleme değildir. Çünkü A 'yı A diye çözmek ona aslında hiç dokunmamaktır. O halde $G, A \equiv A$ demektense A_1, A_2, \dots, A_n 'nin görünenin aksine, bilgilendirici olduğunu temellendirmeye yönelecektir.

“Çözümleme” sözcüğünden ne anladığımıza bağlı olarak Aristoteles'in detaylı çözümler içeren yapıtlarına kadar uzandırılabilir bir felsefe yapma biçimidir çözümleyici felsefe. Ancak çözümleyici felsefeden kasıt genellikle XX. Yüzyılın başında öncülüğünü Bertrand Russell, G. E. Moore ve Ludwig Wittgenstein gibi Cambridge'li felsefecilerin yaptığı, temel olarak dil ve düşünce arasındaki yakın ilişkiden yola çıkarak felsefe sorunlarına dilsel çözümler aracılığıyla yaklaşan felsefe akımıdır. “Çözümleyici felsefe” deyiminin ortaya çıkışında dilsel çözümleme ağırlıkta da olsa, bu deyim kavramsal çözümleme, mantıksal çözümleme gibi yöntemlerle de yakın anlamda kullanılır. Çözümleyici felsefenin öncüleri sayılan Russell ve Moore'un temel kaygıları, kendi gençliklerinde yakınlık duydukları ve o dönemler Bradley ve McTaggart gibi etkili felsefecilerin başını çektiği Yeni Hegelci felsefenin kullandığı ağır ve ağdalı dilin sorunları çözmekten çok işleri daha da karıştıracığına yönelikti. Russell ve Moore'a göre felsefeyi McTaggart'ın “Zaman gerçek değildir” türünden ifadeleri gibi garip ve anlaşılmasız savlara sürüklemenin anlamı yoktu. Russell'ın mantıkçı atomculuk savı dünyanın çözümlenebilir mantıksal bir yapısı olduğunu ve çözümlemenin matematiktekine benzer bir açık seçiklikle yapılabileceğini dile getiriyordu. Russell'ın öğrencisi olan Wittgenstein da genel olarak Russell'la benzer kaygılar taşıyan ama birçok özel noktada ondan ayrılan bir kitap yazdı: *Logisch-Philosophische Abhandlung* (1922); yaygın bilinen adıyla *Tractatus Logico-Philosophicus*. Kitabın önsözünde Wittgenstein'in belirttiği üzere *Tractatus Logico-*

Philosophicus'un ana düşüncesi şöyle özetlenebilir: “Söylenebilecek ne varsa açık seçik söylenebilir ve konuşulamayan yerde susulmalıdır.” Viyana Çevresi felsefecilerinin rahatsız oldukları felsefe yapma biçimlerine karşı sıkı sıkıya sarıldıkları Wittgenstein'ın kitabı, o dönem çözümleyici felsefenin ihtiyacı olan bir varlıkbilgisi eleştirisi yapmak olarak gören Wittgenstein'ın fikirlerini, Schlick ile Carnap'ın başını çektiği Viyana Çevresi'nin (yeni olguculuk; mantıkçı olguculuk) üyeleri sevmedikleri tür felsefeyi çöpe atmak, bilimleri bu sevmedikleri felsefenin bulaştırdığı hastalıklardan temizlemek için kullandılar. Tek bir çatı altında toplayabileceklerini düşündükleri bilimler aracılığıyla dünya hakkında bilinebilecek tüm olgusal deneysel bilgiye ulaşılacağına inandılar. Wittgenstein'ın kendi ortaya koyduğu dizgede hatalı bulduğu yanları sonradan acımasızca eleştirmesiyle ve bu eleştirilerin en başta mantıkçı olgucuları hedef alması, çözümleyici felsefede yeni hareketlenmelere neden oldu. Önceleri Viyana Çevresi felsefecileri etrafında dönen çözümleyici felsefe birkaç farklı yoldan ilerlemeye başladı. Thomas Kuhn ve W. V. Quine gibi felsefecilerin de mantıkçı olguculuğa, mantıkçı deneyciliğe ve az çok bunların devamı olan görüşlere yaptıkları keskin eleştiriler sonrası bilimde varlıkbilgisel önkabullerden kurtulmanın öyle sanıldığı gibi kolay olmadığı anlaşıldı. 1960'lardan sonra çözümleyici ruh Russell, Moore ve Wittgenstein'la başlayıp, Viyana Çevresi'nde kökleşen katı biçiminden uzaklaştı. Bugün çözümleyici felsefenin en önemli temsilcileri arasında Michael Dummett, Donald Davidson, Richard Rorty gibi isimler anılabilir.